

В. Є. Богачова, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

НАРОДНІ ШКОЛИ ДЛЯ ДОРΟΣЛИХ ЯК ОСЕРЕДКИ КУЛЬТУРИ ДАНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Богачова В. Є.

Народні школи для дорослих як осередки культури данського суспільства

Стаття – своєрідний аналіз діяльності народних шкіл для дорослих, які є найхарактернішим внеском Данії у систему освіти дорослих. Автор описує структуру та наукові досягнення народних шкіл у ХХ ст. та робить короткий екскурс в історію їх зародження. Також розглянуто специфічне місце народних шкіл у датській системі освіти дорослих.

Ключові слова: освіта дорослих, народні школи для дорослих, "школи життя".

Богачёва В. Э.

Народные школы для взрослых как центры культуры датского общества

Статья – своеобразный анализ деятельности народных школ для взрослых, которые являются наиболее характерным вкладом Дании в систему образования взрослых. Автор описывает структуру и научные достижения народных школ в ХХ столетии и делает краткий экскурс в историю их зарождения. Также рассматривается специфическое место народных школ в датской системе образования взрослых.

Ключевые слова: образование взрослых, народные школы для взрослых, "школы жизни".

На думку ряду вітчизняних педагогів, однією з найбільш актуальних проблем української освіти є створення цілісної й функціональної системи освіти дорослих. Відомо, що освіта не повинна завершуватися закінченням школи, коледжу або університету і отриманням професії. Вона повинна продовжуватися протягом усього життя людини. Унаслідок чого, ми вважаємо край важливим з'ясування дійсної суті освіти дорослих в Україні, переосмислення її цінностей, звільнення від шаблонів і стереотипів в її сприйнятті. Але розуміння сучасного стану справ, що склалося в цій області

неможливе без знання закономірностей її формування, занурення в історію, зіставлення різних точок зору щодо цілей і засобів навчання дорослих, а також аналізу досвіду різних країн, розвитку світової системи освіти дорослих.

У зв'язку з цим, ми вважаємо, що великого значення набуває всебічне вивчення й детальний аналіз досвіду зарубіжних країн в області освіти дорослих. І тут особливий інтерес для нас представляє Данія – одна з розвинених європейських країн, з давніми традиціями у сфері освіти. Данська система освіти дорослих складна і багаторівнева, оскільки вона складалася впродовж 150 років, під впливом різних економічних, політичних і культурних чинників.

Метою статті є розгляд та аналіз досвіду отримання дорослими людьми освіти в народних вищих школах Данії (або Народних Університетах, як їх називають за межами країни).

Отже, розробка цього питання є винятково актуальним завданням у світлі перспектив інтеграції України до загальноєвропейського освітнього простору. Вітчизняними ученими, безперечно, накопичено певний досвід у вивченні зарубіжної системи освіти дорослих. Але вони приділяли увагу переважно великим світовим державам, таким як США, Великобританія, Франція і Німеччина. На наш погляд, заслуговують детального вивчення й аналізу системи освіти дорослих скандинавських країн, і Данії зокрема.

Історіографічний огляд зарубіжної літератури дає нам усі підстави стверджувати, що питання про данські народні школи для дорослих досить добре вивчено за кордоном і представлено у ряді робіт відомих учених, педагогів і громадських діячів.

Першими до висвітлення історії зародження, становлення й розвитку народних шкіл звернулися відомі лідери руху народних шкіл – данці: Д. Кольд, Х. Бегтруп, Х. Гамельгард, Дж. Новруп, Дж. Арнфред; американці: О. Кембел, Дж. Харт, Д. Камерон, Дж. Гевей; англійці: Н. Девіс, Дж. Моллер, Д. Ватсон. Ці роботи носять науково-популярний, довідковий, або оглядовий характер.

Починаючи з другої половини ХХ ст. заслуговують уваги роботи данських авторів П. Енгберга, Х. Флера, А. Кенфільда, Р. Лунда, Р. Маніха, В. Расмусена, Д. Тханінга, Т. Рордама, А. Андерсена; американських – С. Боріша, Дж. Глена, Дж. Кета, Д. Брауза, М. Хортонна, С. Веста та інших, які досліджували різні аспекти цього питання.

Ретельно вивчивши вітчизняні історико-педагогічні й літературні джерела, можна з упевненістю стверджувати, що питання про данські народні школи для дорослих в Україні є новим та потребує ґрунтовного вивчення. Чеський науковець Є. Поточний у своїй дисертація "Розвиток освіти дорослих в Галичині (1867-1918)" звертається до цього питання, але тільки в контексті інших проблем свого дослідження. На підставі аналізу різних джерел, він показав, що досвід Англії і Данії зробив величезний вплив на розвиток освіти дорослих в усій Європі, не дивлячись на те, що розвиток напрямів і форм в кожній країні окремо безумовно йшов своїми шляхами.

Розглянемо різні аспекти поняття "народні школи для дорослих" як "чисто данський феномен". Засновником концепції народних шкіл і натхненником руху по їх створенню був данський просвітитель і церковний реформатор М. Грюндтвіг (1785-1872). Педагогічні ідеї Грюндтвіга відносно народних шкіл базуються на двох основних положеннях: свобода і відповідальність. Перший компонент передбачає, що будь-яка людина має право на свободу. Другий компонент – відповідальність, безпосередньо пов'язаний з першим. На думку Грюндтвіга, людина повинна нести відповідальність не тільки за себе, але й за інших людей, тих, хто знаходиться поряд з ним. Поза сумнівом, думки М. Грюндтвіга і сьогодні є живим натхненням для багатьох педагогів, вчителів, дослідників, як на його батьківщині, так і по всьому світу.

Народні школи є характерною особливістю данської культури, вони вплинули на різноманітні аспекти життя данського суспільства. Після введення системи народних шкіл Данія стала першою серед скандинавських країн, що заснувала систему "вільної освіти дорослих". Слово "вільне" означає не тільки

те, що студенти вчаться добровільно, обирають предмети за власним бажанням, але також те, що відсутні будь-які іспити й тести для тих, хто навчається. Мета такого типу навчання обумовлена потребами індивіда, а не інтересами певних структур. Вираз "вільна освіта дорослих" (данське *folkeoplysning*) з'явився на початку XIX ст. Це поняття виступає синонімом до англійського слова "освіта", але в данському варіанті воно означає освіту протягом всього життя людини. Народні школи з'явилися багато років тому, але їх мета й основний принцип залишаються незмінними.

Перша народна вища школа в Данії відкрила свої двері 7 листопада 1844 року в місті Реддінге, а незабаром вони вже були по всій країні [10, с. 25]. Сьогодні в Данії існує 104 народні школи для людей у віці і від 18 років, і більше. За винятком однієї школи всі вони є учбовими закладами закритого типу, тобто школами-пансіонами. Це "мікро-спільноти, що складаються із студентів, учителів й обслуговуючого персоналу, які живуть, навчаються і працюють разом упродовж усього курсу навчання" [7, с. 11]. Більшість шкіл пропонують два типи курсів: довгі зимові курси (від 3 до 8 місяців) і короткі літні курси (1-2 тижні). Зимові курси відвідують головним чином молоді люди 18-25 років, літні курси – для охочих усіх вікових категорій. Крім того, багато шкіл організували дитячі садки для того, щоб люди, що мають дітей, так само могли навчатися тут. Цікавим є той факт, що функціонує одна народна школа виключно для жінок і три для людей похилого віку.

Отже, народні школи – це учбові заклади із самоврядуванням, які входять до структури позашкільної освіти Данії. Їх було засновано завдяки приватним ініціативам окремих осіб, і вони займають унікальне місце, бо держава, підтримуючи їх матеріально, не втручається в їх внутрішні справи. Тобто, з одного боку, ці школи одержують значні кошти, а з іншого боку – вони абсолютно вільні від державного контролю.

Унаслідок усього вищезазначеного, зрозуміло, що народні школи не тільки сильно відрізняються від інших учбових закладів, але й не схожі один на одного. Багато з них знаходиться в сільській місцевості або в маленьких

містечках, і часто мають таку ж назву як і їхнє містечко або селище. "Одні народні школи великі і можуть прийняти відразу декілька сотень студентів, тоді як інші розраховано на 20-30 чоловік. Певні школи відмінно обладнано і оснащено, а деякі є навіть архітектурною пам'яткою" [10, с. 73].

Фактично, згідно з данським законодавством про народні школи, ці учбові заклади пропонують "середню освіту, не конкуруючи з іншими установами освітнього сектору, і не дають учням певної професії" [7, с. 11].

Таким чином, їх головна мета – допомогти студентам навчитися жити ("навчатися для життя") і освітити фундаментальні питання, що стоять і перед людиною окремо, і перед усім суспільством в цілому. Мета досягається в основному, з одного боку, завдяки бажанню учнів, а з іншого боку, завдяки здатності й можливості вчителів допомогти студентам розширити знання про себе і про світ, в якому вони живуть. "Але знання в народних школах – це знаряддя, а не мета. Кваліфікація фахівця важлива тільки тоді, коли пов'язана з питанням про те, у чому сенс людського життя. Отже, вирішальне питання для студента народної школи звучить не "Що ти можеш робити?", а "Хто ти?", як сказав один із директорів народної школи "Ронсховд" [9, с. 15].

Стосовно фінансового боку навчання, то курси оплачуються частково студентами, а частково державою. Оплата за навчання в школах різна, але, як правило, студенти оплачують тільки витрати на проживання і навчання. Фактично, студентська оплата і урядова допомога школам складають рівні частини в статтях їх прибутку (приблизно 85%), а 15%, що залишилися, шкіли одержують за рахунок коштів від аренди своїх будівель [10, с. 156]. Крім того, держава виділяє індивідуальні гранти для учнів. Сума гранту залежить від суми батьківського або подружнього доходу, можливе його збільшення за наявності братів і сестер або дітей у самого студента, якщо йому не виповнилося 18 років. Економічний стан батьків не береться до уваги, якщо кандидату 21 рік і більше, або він знаходиться у шлюбі. У результаті, державні гранти складають суму від 10-70% затверджених тижневих витрат на учнів і виділяються тільки учасникам курсів, які тривають не менше двох тижнів [10, с. 158]. Місцеві органи влади

(муніципалітети) також мають право виділяти додаткові кошти студентам на покриття витрат, що залишилися за навчання й проживання.

Аналіз дослідження учнівського контингенту народних шкіл демонструє, що у них можуть навчатися представники не тільки різного віку, але й усіх верств данського населення. Підраховано, що щорічно приблизно 60000 данців навчаються в них. Це складає приблизно 2% від числа усього дорослого населення країни. Більшість студентів відвідують тижневі курси, а 15000 чоловік віддають перевагу тим курсам, які тривають декілька місяців [8, с. 51].

Програма навчання народних шкіл передбачає широкий вибір учбових дисциплін, причому більшість з них є незвичними для нашої системи освіти. Серед них – данська мова, література, історія, філософія, екологія, музика, драма, фізична культура, танці, мистецтво, фотографія, ткацька справа, кераміка, малювання, кулінарія, хоровий спів і т.д. Перелік предметів у школах не є однаковим, оскільки кожна окрема школа повністю вільна в їх виборі. Слід зазначити, що ряд шкіл спеціалізується на одному предметі. Так, 10 народних шкіл зі 100 приділяють головну увагу фізичному вихованню. Інші навчають музиці й театру або різним ремеслам. Ряд шкіл віддає перевагу курсам з екології, охорони природи й захисту навколишнього середовища. А одна школа пропонує своїм учням курси кіно й виробництва фільмів [9, с. 112].

Отже, один з найважливіших освітніх принципів народної школи свідчить, що учбові предмети, які викладаються у школах, не так важливі, як люди, що їх вивчають. Тому, щоб зрозуміти відмінність народних шкіл від усіх інших учбових закладів у системі данської освіти дорослих, потрібно дивитися глибше, ніж просто на дисципліни, яким їх навчають. Оскільки, головна мета такого навчання – дати людині можливість спробувати свої сили у різноманітних сферах діяльності, відкрити у собі нові таланти й здібності, про які він навіть не здогадувався, тобто пізнати самого себе.

Основний постулат народних шкіл – "Навчання, як особове, так і колективне, існує заради життя людини і ніяк інакше" [10, с. 129]. Народні школи будують свою діяльність на базі основних положень концепції освіти

дорослих. Їх основними характеристиками є, з одного боку, головна роль самого учня в побудові й здійсненні програми навчання, а з іншого, спільна діяльність того, хто навчається і того, хто навчає, у підготовці й реалізації учбового процесу.

Учні народних шкіл займаються у малих групах у класах. Певна кількість розкладу на тиждень – лекційні заняття. Але, якщо раніше за статистикою лекція була основною формою проведення занять (2-3 лекції щодня), то тепер їх кількість різко скоротилася (2-3 лекції на тиждень або навіть менше). Метою цих лекцій, на сьогодні, є популяризація протилежних точок зору з певних питань одного і того ж предмету. Основна ж робота в групах проходить у вигляді дискусій, бесід, повчальних екскурсій, індивідуальних занять і т.д. Як правило, деякі заняття обов'язкові для всіх, але крім них, кожен студент має право вільного вибору серед запропонованими школою формами роботи й курсами. Учень самостійно складає свій розклад й обирає відповідно для себе робочу програму. Ця програма включає 20 годин навчання щотижня, які студент повинен регулярно відвідувати й активно на них працювати. Одержуючи нові знання, студенти одночасно набувають корисних навичок життя в соціумі – разом на заняттях, на прибиранні приміщень, за обіднім столом, на відпочинку й вечірках. Усі види роботи на курсах проходять у веселій й нетрадиційній обстановці, яка дуже імponує їх учасникам. Недаремно ці учбові заклади ще називають "школами життя" – у них формуються навички спілкування з різними людьми, у різноманітних життєвих ситуаціях [6; 7; 8; 9; 10].

Таким чином, народні школи стали своєрідними осередками культури у данському суспільстві. В історичній ретроспективі стає очевидним той факт, що вони вплинули на появу в Данії нових шкіл для дорослих, таких, як вільні школи, вечірні школи, сільськогосподарські школи, школи домашніх наук і багатьох інших. Крім того, ідея народних шкіл була підтримана як в Скандинавії, так і в усьому світу.

Це свідчить про те, що данський досвід може стати важливим джерелом для якісного вдосконалення системи освіти дорослих і в Україні. Ми, звичайно, повинні усвідомлювати, що не можна копіювати процес навчання дорослих у данських народних школах. Проте, це реальний факт: народні школи дають кожному учню відчуття свободи, бажання жити повним життям, працювати й займатися тим, що йому цікаво.

Література

1. **Владиславлев А.** Непрерывное образование: проблемы и перспективы. – М., 1978. – 256с.
2. **Горецкая И.** Секрет самоуважения датчан: жизненные приоритеты диктуют приоритеты в образовании и обучении // Директор школы, лицея, гимназии. – 2000. – № 1. – С. 46–54.
3. **Змеёв С. И.** Высшая школа и непрерывное образование в капиталистических странах // Вестник высшей школы. – 1988. – № 5. – С. 71–78.
4. **Коптаж Гр.** Непрерывное образование: основные принципы // Вестник высшей школы. – 1991. – № 6. – С. 34–41.
5. **Симонова Т.** Народные школы Дании // Учительская газета. – 1993. – № 6. – С. 2 – 3.
6. **Davies N.** Educational Life. London, 1971. – 387p.
7. **Carlsen J.** The Folk High School– Freedom and the Living Conversation. Kroghs Vejle, 1994. – 345 p.
8. **Knowles M. S.** The modern practice of adult education. New York, 1970. – 267p.
9. **Rordam T.** The Danish Folk High School. Copenhagen, 1990. – 346 p.
10. **Steven M. Borish** The land of the living. Nevada City, California, 1991. – 402 p.

Bogachyova V.E.

Folk High Schools as cultural centres of Danish society.

The article is an analysis of the Folk High Schools, Denmark's most characteristic contribution to educational development, from the viewpoint of Ukrainian teacher. The author describes structures and experiments in the Folk High School family in the twentieth century and retaining the historical perspective. It is also mentioned about the special characteristics of the Folk High Schools within the sphere of adult education.

Key words: adult education, Folk High Schools, "schools for living".

Відомості про автора

Богачова Вікторія Єдуардівна – викладач кафедри іноземних мов Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Основні наукові інтереси зосереджені навколо проблематики освіти дорослих.